

NARZĘDNIK

Narzędnik należy do przypadków używanych częściej niż celownik, wołacz, ale rzadziej niż pozostałe.

Liczba pojedyncza

RODZAJ MĘSKI I NIJAKI

Przymiotniki, zaimki, liczebniki porządkowe

-ym po spółgłoskach twardych (z wyjątkiem 'k, g') i funkcjonalnie miękkich,
np. dobr-ym, obc-ym, t-ym, ow-ym, jedn-ym

-im po spółgłoskach miękkich i twardych 'k, g',
np. tan-im, dalek-im, drog-im, mo-im, two-im, swo-im

Rzeczowniki

-em po wszystkich spółgłoskach w obu rodzajach,
np. dobr-ym pan-em, two-im chłopc-em, t-ym list-em;
wysok-im okn-em, czyst-ym morz-em

RODZAJ ŻEŃSKI

Przymiotniki, zaimki, liczebniki porządkowe

-a po wszystkich spółgłoskach,
np. ładn-a, tani-a, duż-a, lekk-a, tęg-a, t-a, moj-a, jedn-a

Rzeczowniki

-a po wszystkich spółgłoskach,
np. dobr-a woda, nasz-a matk-a, t-a róż-a, mił-a pani-a, ciekaw-a

Liczba mnoga

RODZAJ MĘSKI, NIJAKI I ŻEŃSKI

Przymiotniki, zaimki, liczebniki porządkowe

-ymi po spółgłoskach twardych (z wyjątkiem 'k, g') i funkcjonalnie miękkich,
np. dobr-ymi, obc-ymi, nasz-ymi, jedn-ymi

-imi po spółgłoskach miękkich i twardych 'k, g',
np. tan-imi, lekk-imi, drog-imi, mo-imi, two-imi, swo-imi

Rzeczowniki

-ami//(-mi)

Poza kilku wyjątkami z końcówką **-mi**: nasz-ymi braćmi, two-imi dziećmi, t-ymi ludźmi, jedn-ymi przyjaciółmi, ow-ymi księżmi, such-ymi liśćmi, młod-ymi końmi, star-ymi kośćmi wszystkie pozostałe mają rzeczowniki mają-ami,
np. dobr-ymi pan-ami, t-ymi pol-ami, now-ymi książk-ami

UWAGA:

Z powodu dużej regularności narzędnik jest przypadkiem, który nie stwarza większych problemów w doborze odpowiednich końcówek, zarówno w liczbie pojedynczej jak i mnogiej. Stąd ćwiczenie drylowe dotyczą tylko tych wyrazów, w których zachodzą, znane zresztą z poprzednich przypadków, alternacje.

Funkcje narzędnika w zdaniu

1.

orzecznik wyrażony rzeczownikiem, np. Adam jest Polakiem.
Ewa zostanie nauczycielką.

Czasowniki, po których występuje w tej funkcji, to:

być / bywać, stać się / stawać się, zostać / zostawać, okazać się / okazywać się, robić się / zrobić się

2.

dopełnienie dalsze lub wyrażenia adverbialne wyrażające:

a) **narzędzie czynności**: np. Zwykle piszę długopisem.
Do pracy jeżdżę autem.

b) **czas czynności**: np. Wstałem wczesnym rankiem.
Zachorował jesienią.

c) **miejsce czynności**: np. Szliśmy ulicą Floriańską.
Jechaliśmy polną drogą.

d) **przyczynę lub skutek**: np. Byliśmy oczarowani górami.
Zaraził mnie grypą.

e) **sposób czynności**: np. Patrzył kątem oka.
Śpiewał barytonem.

3.

rzadziej dopełnienie bliższe: np. Rada Ministrów rządzi krajem.
Policjant kieruje ruchem.

Czasowniki, po których występuje w tej funkcji, to:

kierować, rządzić, zarządzać, rozporządzać, administrować, dowodzić, powozić

4.

występuje po przyimkach i wyrażeniach przyimkowych:

	<i>znaczenie</i>	<i>przykład</i>
między	- położenie w przestrzeni wyznaczonej przez dwa obiekty	Stół stoi między fotelami.
	wyróżnienie z tła	Był najwyższy między nimi.
	przedmiot wyboru osób, rzeczy	Wybieraj między mną a nim.
	ktoś, coś otoczone z zewnątrz	Pszczoly latały między kwiatami.

	przedział, granica czasu	Przyjdę między piątą a szóstą.
nad (ponad)	- miejsce powyżej czegoś	Samolot leciał nad miastem.
	miejsce w pobliżu czegoś	Dzieci bawiły się nad rzeką.
	wskazuje na przedmiot, temat tego, co oznacza wyraz określany	Dyskutować nad projektem.
	czas (pory dnia)	Wrócił nad ranem.
pod	- miejsce poniżej czegoś	Pies siedział pod stołem.
	miejsce w pobliżu czegoś	Dom pod lasem.
	przyczyna, wpływ na działanie się	Upadł pod naporem tłumu.
	oznacza zarządzanie, opiekę, nadzór, ochronę	Dziecko pod opieką matki.
	oznacza zagrożenie karą, ograniczenie czegoś warunkiem	Zeznawał pod przysięgą.
	tworzy wyrażenia obejmujące: imiona, tytuły, nazwy	Kościół pod wezwaniem św. Jana.
poza	- miejsce dalsze niż położenie przedmiotu	Spędzał czas poza domem.
	wyłączenie z zasięgu	Spotykali się poza pracą.
	wskazuje na obiekt nie objęty negacją	Nie znam nikogo poza tobą.
przed	- miejsce osoby, przedmiotu	Staliśmy przed domem.
	kolejność w przestrzeni i czasie	Szła przed nami.
	określa adresata czynności	Wstydził się przed nami.
	granica czasu	Obudziłem się przed piątą.
	czas względem czegoś, co działo się wcześniej	Weź lekarstwo przed obiadem.

z	- określa osobę towarzyszącą cel czynności element czegoś stan towarzyszący innemu stanowi przedmiot działania	Chodzę z Markiem. Pojechał z wizytą. Chleb z masłem. Mówił z wysiłkiem. Ostrożnie z ogniem!
za	- miejsce z tyłu kogoś, czegoś kolejność czasowa, przestrzenna podstawa czegoś przedmiot uczuć	Stał za mną. Szli jeden za drugim. Weszli za okazaniem zaproszenia. Tęsknił za nią.

Przymyki złożone:

w porównaniu z	Ten rok w porównaniu z tamtym rokiem był bardzo ładny.
w związku z	W związku z chorobą nauczyciela nie było zajęć.
zgodnie z	Zgodnie z umową bank wypłacił mi odsetki.

5.

po czasownikach, które implikują tylko narzędnik:

- interesować się, np. Czy interesujesz się **filmem**?
- zajmować się, np. On zajmuje się **kolportażem** gazet.
- opiekować się, np. Mama opiekuje się **babcią**.
- trudnić się, np. Ten młodzieniec trudni się **handlem** narkotyków.
- otaczać się, np. Maria zawsze otacza się **artystami**.
- posługiwać się, np. W pracy posługuję się **komputerem**.

6.

po czasownikach, które implikują nie tylko narzędnik:

ruszyć	np.	Ruszył ręką .	(narzędnik)
		Ruszył rękę .	(biernik)
cieszyć się	np.	Cieszę się nowym komputerem .	(narzędnik)
		Cieszę się z nowego komputera .	(z + dopełniacz)

ić / chodzić

np.

Idę **ulicą Jagiellońską.**

(narzędnik)

Idę **przez ulicę Jagiellońską.**

(przez + biernik)

Idę **do ulicy Jagiellońskiej.**

(do + dopełniacz)

UWAGA: Ze względu na dużą ilość takich czasowników nie podaje się więcej przykładów. Używa się ich natomiast w ćwiczeniach.

7.

występuje po niektórych przymiotnikach;

przymiotnik + z + narzędnik:

identyczny, jednoczesny, obyty, spokrewniony, spreczny, zaprzyjaźniony, zaznajomiony, zbieżny, zgodny, związany

Ćwiczenia wdrażające

Ćwiczenie 132

Użyj w narzędniku podanych rzeczowników rodzaju męskiego.

Wzór: a) stopień – ...**stopniem**... b) osioł – ...**osłem**...
 c) wróg – ...**wrogiem**... d) dąb – ...**dębem**...

a) alternacja e // Ø (jednosylabowe)

bez –	len –
lew –	sen –
szew –	łeb –
mech –	pies – (p' // p)
dzień – (dź // d)	kieł – (k' // k)

alternacja e // Ø

chłopiec – (p' // p)	kupiec – (p' // p)
Niemiec – (m' // m)	ojciec – (c' // c)
wieniec –	młodzieniec –
Mielec –	starzec – (rz // r)
worzec – (rz // r)	dworzec – (rz // r)
marzec – (rz // r)	

ale bez alternacji (jednosylabowe)

wiec –	piec –
spec –	

alternacja e // Ø (+ alternacja k // k')

poniedziałek –	wtorek –
czwartek –	piątek –
rozsądek –	dziadek –
kubek –	Maciek –
przypadek –	zołodek –
stołek –	

ale bez alternacji (k // k')

człowiek –	wiek –
ściek –	stek –

alternacja e // Ø

rozeń –	blażen –
bęben –	Niemen (rzeka) –

ale bez alternacji

fenomen -

alternacja e // Ø

styczeń -

więzień -

sierpień - (p' // p)

grudzień - (dź // d)

kwiecień - (ć // t)

ale bez alternacji

grzebień -

strumień -

leń -

odcień -

alternacja e // Ø

rubel -

pudel -

pukiel - (k' // k)

figiel - (g' // g)

kartofel -

pędzel -

stempel -

ale bez alternacji (wszystkie z przyrostkiem -iciel // -yciel)

nauczyciel -

zbawiciel -

doręczyciel -

poza tym:

fotel -

Izrael -

chmiel -

alternacja e // Ø

diabeł -

kubeł -

węzeł -

karzeł - (rz // r)

kufer -

lukier - (k' // k)

Holender -

Niemen (*nazwisko*)

wrzesień -

uczeń -

stopień - (p' // p)

ogień - (g' // g)

kamień -

płomień -

pierścień -

korzeń -

bąbel -

cyrkiel - (k' // k)

węgiel - (g' // g)

szmugiel - (g' // g)

kufel -

wróbel -

weksel -

przyjaciel -

oskarżyciel -

fortel -

Hel -

kisiel -

poseł -

Paweł -

szczygieł - (g' // g)

plaster -

arbiter -

minister -

magister -
Luter -
szwagier - (g' // g)

ale bez alternacji

numer -
kawaler -
inżynier -
fryzjer -

b) alternacja o // Ø

koziół - (ż // z)
kociół - (ć // t)

ale bez alternacji

dzięciół -
żywiół -
chochoł -

c) alternacja ó // o

naród -
dowód -
dół -
ogród -
stół -
wzór -

ale bez alternacji

szczegól -

d) alternacja ą // e

ząb -
względ -
widnokrąg - (g // g')
rząd -
krąg - (g // g')
gołąb - (b // b')

ale bez alternacji

tysiąc -
pieniądz -
prąd -
sąd -

belfer -
majster -
cukier - (k' // k)

jubiler -
ser -
bohater -
deser -

osioł - (ś // s)

anioł -
apostoł -
gruczoł -

rozwód -
Kraków -
kościół -
wieczór -
powrót -
rosół -

błąd -
dąb -
wąz -
kłąb -
jastrząb - (b // b')

miesiąc -
zajac - (k // k')
pajak -
ład -

kąć -
 zarząd -
 pogląd -
 trąd -
 rząd -

przegląd -
 wstrząs -
 posąg - (g // g')
 mosiądz -

Ćwiczenie 133

Użyj w narzędniku podanych rzeczowników rodzaju żeńskiego.

a) alternacja e // Ø

wieś -
 wesz -
 marchew - (w // w')
 stągiew - (g' // g; w // w')
 cerkiew - (k' // k; w // w')

płeć -
 część - (ś // Ø)
 chorągiew - (g' // g; w // w')
 żagiew - (g' // g; w // w')

b) alternacja ó // o

sól -
 łódź -

powódź -
 młódź -

ale bez alternacji:

podróż -

c) alternacja ą // ę

gałąź -

Ćwiczenie 134

W miejsce kropek wpisz formę narzędnika liczby mnogiej, pamiętając, że podstawową końcówką jest tam końcówka **-ami**, natomiast końcówkę **-mi** mają tylko niektóre rzeczowniki.

konie -
 goście -
 przyjaciele - (e // ó; l // ł)
 księża -
 kości -
 nici -

liście -
 pieniądze - (ą // ę)
 bracia -
 dzieci -
 dłonie -
 gałęzie - // -ami

kąt -
zarząd -
pogląd -
traąd -
rząd -

przeгляд -
wstrząs -
posąg -
mosiądz - (g // g')

Ćwiczenie 133

Użyj w narzędniku podanych rzeczowników rodzaju żeńskiego.

a) alternacja e // Ø

wieś -
wesz -
marchew - (w // w')
stągiew - (g' // g; w // w')
cerkiew - (k' // k; w // w')

pleć -
czeńć - (ś // Ø)
chorągiew - (g' // g; w // w')
żagiew - (g' // g; w // w')

b) alternacja ó // o

sól -
łódź -

powódź -
młódź -

ale bez alternacji:

podróż -

c) alternacja ą // ę

gałąź -

Ćwiczenie 134

W miejsce kropek wpisz formę narzędnika liczby mnogiej, pamiętając, że podstawową końcówką jest tam końcówka **-ami**, natomiast końcówkę **-mi** mają tylko niektóre rzeczowniki.

konie -
goście -
przyjaciele - (e // ó; l // ł)
księża -
kości -
nici -

liście -
pieniądze - (ą // ę)
bracia -
dzieci -
dłonie -
gałęzie - // -ami

ZADANIE 58

Copyright by S. Mędak

Proszę wpisać właściwe formy wyrazów w nawiasach zgodnie z podanym wzorem.

WZÓR

(wybitny) || (wybitny uczoney)

→ On jest wybitny. || On jest wybitnym uczoneym.

1. (biedny) || (biedny emigrant)
→ On jest || On jest
2. (chory) || (chory staruszek)
→ On jest || On jest
3. (dumny) || (dumny Białorusin)
→ On jest || On jest
4. (mądra) || (mądra asystentka)
→ Ona jest || Ona jest
5. (pracowity) || (pracowity student)
→ On jest || On jest
6. (samotna) || (samotna staruszka)
→ Ona jest || Ona jest
7. (troskliwy) || (troskliwy ojciec)
→ On jest || On jest
8. (trudny) || (trudny język)
→ Język polski jest || Język polski jest
9. (zazdrosna) || (zazdrosna kobieta)
→ Ewa jest || Ewa jest
10. (zdolny) || (zdolny uczeń)
→ Mój brat jest || Mój brat jest

SAMOOCENA

>[9] bdb • [9] + db • [8] db • [7] + dst • >[6] dst • <[6] ndst

Jeśli w zadaniu testowym jest więcej niż dziesięć jednostek — przelicz sam!

Ćwiczenie 135

Odpowiedz na pytanie, używając nazw narodowości podanych w nawiasie.

Wzór: Kim jesteś? (Polak, Polka) **Jestem Polakiem, Polką.**
 Kim jesteście? (Polacy, Polki) **Jesteśmy Polakami, Polkami.**

1. Kim jesteś? (Francuz, Francuzka)
 Kim jesteście? (Francuzi, Francuzki)
2. Kim jesteś? (Grek, Greczynka)
 Kim jesteście? (Grecy, Greczynki)
3. Kim jesteś? (Niemiec, Niemka)
 Kim jesteście? (Niemcy, Niemki)
4. Kim jesteś? (Amerykanin, Amerykanka)
 Kim jesteście? (Amerykanie, Amerykanki)
5. Kim jesteś? (Czech, Czeszka)
 Kim jesteście? (Czesi, Czeszki)
6. Kim jesteś? (Rosjanin, Rosjanka)
 Kim jesteście? (Rosjanie, Rosjanki)
7. Kim jesteś? (Szwed, Szwedka)
 Kim jesteście? (Szwedzi, Szwedki)
8. Kim jesteś? (Bułgar, Bułgarka)
 Kim jesteście? (Bułgarzy, Bułgarki)
9. Kim jesteś? (Chińczyk, Chinka)
 Kim jesteście? (Chińczycy, Chinki)
10. Kim jesteś? (Węgier, Węgierka)
 Kim jesteście? (Węgrzy, Węgierki)
11. Kim jesteś? (Koreańczyk, Koreanka)
 Kim jesteście? (Koreańczycy, Koreanki)
12. Kim jesteś? (Japończyk, Japonka)
 Kim jesteście? (Japończycy, Japonki)
13. Kim jesteś? (Anglik, Angielka)
 Kim jesteście? (Anglicy, Angielki)
14. Kim jesteś? (krakowianin, krakowianka)
 Kim jesteście? (krakowianie, krakowianki)
15. Kim jesteś? (paryżanin, paryżanka)
 Kim jesteście? (paryżanie, paryżanki)

Ćwiczenie 136

Odpowiedz na pytanie używając w odpowiedzi nazw zawodów podanych w nawiasie.
Podmiot zdania zamień na zaimek.

Wzór: Czym jest twój ojciec? (lekarz) **On jest lekarzem.**

1. Czym jest twój brat? (pisarz)
2. Czym jest twój kuzyn? (mechanik)
3. Czym jest twoja mama? (gospodyni domowa)
4. Czym jest twoja siostra? (lektorka)
5. Czym jest twój wujek? (krawiec)
6. Czym jest twoja ciotka? (księgowa)
7. Czym jest twój dziadek? (inżynier)
8. Czym jest twoja teściowa? (lekarka)
9. Czym jest twój teść? (chirurg)
10. Czym jest twoja sąsiadka? (nauczycielka)
11. Czym są twoi koledzy? (artyści)
12. Czym są twoje koleżanki? (aktorki)
13. Czym są twoje przyjaciółki? (dziennikarki)
14. Czym są twoi znajomi? (sprzedawcy)
15. Czym są te dziewczyny? (studentki)
16. Czym są ci panowie? (profesorzy)
17. Czym są ci chłopcy? (uczniowie)
18. Czym są blondynki? (kelnerki)
19. Czym są te panie? (urzędniczki)
20. Czym są te dzieci? (przedszkolaki)

Ćwiczenie 137

Użyj podanych w nawiasie wyrazów w narzędniku.

Wzór: Ewa została (młoda babcia) ...**młoda babcia**...

1. Mój brat jest (dobry lekarz)
2. Moja siostra będzie (niezła pielęgniarka)
3. Adam okazał się (mądry chłopiec)
4. Ala stała się (okropna plotkarka)
5. Ona jest (moja sąsiadka)

6. Karol okazał się (miły współmieszkaniec)
7. Janek był (jedyne kandydat)
8. Ania w dzieciństwie była (agresywne dziecko)
9. Babcia jest (dobra niańka)
10. Kolega jest (stypendysta rządowy)
11. Oni są (znani aktorzy)
12. Kobiety bywają (dobre nauczycielki)
13. Po roku praktyki zostali (dobrzy fachowcy)
14. Wczorajsi przyjaciele okazali się (dzisiejsi wrogowie)
15. Dopiero po rozwodzie rodzice stali się (dobrzy przyjaciele)
16. Przy bliższym poznaniu okazały się (sympatyczne koleżanki)
17. Nie wiem, dlaczego moi znajomi stali się (niemiłe snoby)
18. Cholerycy bywają (surowi ojcowie)
19. Sąsiedzi okazali się całkiem (przyjemni ludzie)
20. Psy są (wierni przyjaciele)

Narzędnik w funkcji dopełnienia dalszego

a) narzędzia czynności

Ćwiczenie 138

Odpowiedz na pytanie: Co robisz?

Wzór: Czym Piotr jechał do Warszawy? (pociąg) ...**Pociągiem**...

1. Piszę list (pióro, długopis, ołówek)
2. Czyszcę buty (pasta, szczotka, szmatka)
3. Bawię się (lalka, miś, piłka)

4. Czeszę się (grzebień, szczotka)
5. Jem obiad (łyżka, nóż, widelec)
6. Myję głowę (mydło, szampon)
7. Kopię dół (łopata, kilof)
8. Smaruję chleb (masło, margaryna, smalec)
9. Zamiatam podłogę (miotła, szczotka)
10. Rysuję obraz (kredka, ołówek, węgiel)
11. Handluję (towary przemysłowe)
12. Przykręcam śrubę (śrubokręt)
13. Lakieruję podłogę (lakier, pędzel, emalia)
14. Orzę (pług, traktor, konie)
15. Obieram ziemniaki (obieraczka, nóż)
16. Koszę trawę (kosa, kosiarka)
17. Obcinam paznokcie (nożyczki, obciążki)
18. Grabię liście (grabie)
19. Podlewam kwiatki (woda, nawóz)
20. Trzepię dywany (trzepaczka, kij)

Odpowiedz na pytania, używając w odpowiedzi rzeczowników podanych w nawiasie.

Wzór: Czym Piotr jechał do Warszawy? (pociąg) ...**Pociągiem**...

1. Czym przyjechałaś do szkoły? (tramwaj)
2. Czym Adam dojeżdża do pracy? (autobus)
3. Czym wróciliście wczoraj do domu? (taksówka)
4. Czym odwoziłeś Ewę? (auto)
5. Czym jechaliście na Kasprowy Wierch? (kolejka)
6. Czym wozicie cegły? (taczka)
7. Czym przywieźliście siano? (wóz)
8. Czym jeździ Roman? (golf)
9. Czym podróżowaliście po Polsce? (fiat)
10. Czym wyjechaliście na górę? (winda)
11. Czym Adam pojechał do centrum? (trolejbus)
12. Czym jeździliście po Londynie? (metro)
13. Czym jeździliście zimą w górach? (sanie)
14. Czym lubisz jeździć? (motocykl)
15. Czym chcesz lecieć do Pragi? (LOT)
16. Czym jeździsz po mieście? (rower)
17. Czym Ania jedzie do Wiednia? (kolej)
18. Czym jeździsz na zajęcia? (piątka)
19. Czym jeździ Kowalski? (maluch)
20. Czym jeździ to dziecko? (hulajnoga)

b) czasu czynności

Ćwiczenie 140

Użyj w narzędniku podanych wyrazów dotyczących określenia czasu.

Wzór: Poszedłem spać (późna noc) ...**późną nocą**...

1. Spotkamy się (wieczór)
2. Obudziłem się (blady świt)
3. Często budzę się (noc)

4. Jak mam ochotę, to (czas) idę do opery.
5. Wspominaliśmy stare lata (długie zimowe wieczory)
6. Jechaliśmy (dni i noce)
7. (Wieczory) słuchaliśmy bajek babci.
8. Rodzice zwykle chodzą na spacer (popołudnia)
9. Zawsze (godziny) dyskutujemy o polityce.
10. Ta sprawa ciągnie się już (lata)
11. Czasem nie widzimy się (tygodnie)
12. Dziecko jest chore i nie śpię (całe noce)
13. Dziadek może opowiadać o wojnie (miesiące)
14. Zwycięzca wyprzedził innych zawodników (kilka sekund)
15. Kiedy cię słyszę, to (chwile) mam ochotę wybuchnąć śmiechem.
16. Dzieci (całe dni) siedzą przed telewizorem.

Uwaga: Zakres użycia tych struktur jest ograniczony. W tej samej funkcji i znaczeniu występują formacje z przyimkami lub implikowane czasownikami.

Np. Nie spałem przez całą noc.

Cieszę się każdą propozycją.

c) *określa miejsce, przez które odbywa się jakiś ruch*

Ćwiczenie 141

Odpowiedz na pytanie używając w odpowiedzi rzeczowników podanych w nawiasie.

Wzór: Które dy szliście? (droga) **Szliśmy drogą.**

1. Które dy szedł Janek? (las)
2. Które dy szła Ania? (wąwóz)
3. Które dy szły dzieci? (korytarz)
4. Które dy szła dziewczynka? (ścieżka)
5. Które dy szedł pochód? (aleja)
6. Które dy szliście? (park)
7. Które dy szedłeś? (pobocze)

8. Które szły dziewczyny? (bulwar)
9. Które szli turyści? (przełęcz)
10. Które szedł staruszek? (chodnik)
11. Które jechał samochód? (autostrada)
12. Które jechaliście? (tunel)
13. Które jechałeś? (miasto)
14. Które jechaliście? (obwodnica)
15. Które jechał autobus? (ulica)
16. Które jechaliście? (Wisłostrada)
17. Które jechałyście? (Trasa W-Z)
18. Które jechałeś na rowerze? (pole)
19. Które przeszła mysz? (dziura)
20. Które wszedłeś? (okno)

Ćwiczenie 142

Dokończ zdania, używając wyrazów podanych w nawiasie.

Wzór: Do dworca należy iść (ulica Floriańska) ...**ulicą Floriańską**...

1. Lubię chodzić (brzeg morza)
2. Do Warszawy pojedziemy (droga szybkiego ruchu)
3. Nie lubię chodzić (wąskie ścieżki)
4. Rzadko jeżdżę (ta autostrada)
5. W górach należy chodzić (wyznaczone szlaki)
6. Na drugą stronę ulicy można przejść (przejście podziemne)
7. W nocy jest niebezpiecznie iść (ciemny park)
8. Jeżdżę do domu (dłuższa, ale wygodniejsza droga)
9. Nieprzyjemnie jest chodzić (ten ciemny tunel)
10. Zawsze chodzę po mieście (utarte szlaki)
11. Krety chodzą (te same tunele)
12. On zawsze (kręte drogi) dochodzi do celu.
13. Pielgrzymi szli (polne drogi)

14. Bardzo trudno jechało się (te kocie łby)
15. Czasem musimy jeździć (określone trasy)
16. Zawsze wychodzimy (tylne drzwi)
17. Zjedziemy w dół (ta nowa nartostrada)
18. Codziennie jedziemy (Aleje Trzech Wieszczów)
19. Latem zawsze pływamy (mazurskie jeziora)
20. Rodzice nie pozwalają nam chodzić (własne drogi)

Uwaga: W niektórych przykładach tę samą treść można przekazać za pomocą struktury z przyimkiem, np. Nieprzyjemnie jest przechodzić przez ten ciemny tunel (przez + biernik).

d) określa przyczynę lub skutek

Ćwiczenie 143

Wstaw do kontekstu zdania wyrazy podane w nawiasie.

Wzór: Byliśmy rozczarowani (góry) ...**górami**...

1. Rodzice martwili się (córka)
2. Krytykę zbywał (lekceważenie)
3. Niepewność i nieśmiałość pokrywał (agresja)
4. Zjednywała sobie ludzi (uśmiech)
5. Zawsze żyła (złudzenia)
6. W towarzystwie wyróżniał się (dobre maniery)
7. Byliśmy rozczarowani (premiera)
8. Zostaliśmy zaskoczeni (gościnność)
9. Boję się, że on skończy (zawał)
10. Trudno wszystkiego dochodzić (rozum)
11. Trudności należy przewycięzać (wytrwałość)
12. Czasem jestem zdziwiony jego (zachowanie)

13. Zaraziłem się od niego (grypa)
 14. Odznaczał się (solidność i sumienność)
 15. Negocjacje skończyły się (niepowodzenie)
 16. Niczego (złość)
 17. Wyprawa w góry skończyła się (katastrofa)
 18. Moje starania o nową pracę skończyły się (fiasko)
 19. Nauczyciel powinien cechować się (cierpliwość i wyrozumiałość)
 20. Student powinien cechować się (pracowitość i pilność)

e) *określa sposób*

Ćwiczenie 144

Wstaw do kontekstu wyrazy podane w nawiasie.

Wzór: Patrzył na nas (kąć oka) ...**kątem oka**...

1. Na przyjęciu wino lało się (strumienie)
2. Dym z ogniska unosił się (kłęby)
3. Ludzie napływali (grupki)
4. Stała do nas (bok)
5. Harcerze maszerowali (czwórki)
6. Należałem do rodziny (dusza i ciało)
7. Żołnierze (setki) opuszczali pole bitwy
8. Janek stał (twarz) do drzwi
9. W powietrzu pachniało (wiosna)
10. Siarka paliła smoka (ogień)
11. Na spotkaniu wyborczym ziało (nuda)
12. W nocy rozmawialiśmy ze sobą (szept)
13. Magda śpiewa (sopran)
14. Adam śpiewa (bas)
15. *Patrzył na mnie (wilk)*
16. *Plotka (wróbel)* wyleci, powraca (wół)
 zaczynał obiad
17. Ojciec (dawny zwyczaj)
 (modlitwa)
18. Powinien to zrobić (mig)

19. Dzieci szły na wycieczkę (pary)
20. Egzamin ustny zdawaliśmy (dwójki)

Narzędnik w funkcji dopełnienia bliższego

Ćwiczenie 145

Wstaw do kontekstu wyrazy określające obiekt czynności.

Wzór: Dyrektor dobrze kieruje (przedsiębiorstwo)
...**przedsiębiorstwem**...

1. Prezydent sprawiedliwie rządzi (kraj)
2. Pan Kowalski zarządza (nasze gospodarstwo)
3. Stangret powozi (bryczka)
4. Generał dowodzi (armia)
5. Pod nieobecność ojca syn administrował (majątek)
6. Mama dobrze gospodarowała (pieniądze)
7. Kolega świetnie kierował (auto)
8. Kapitan statku steruje (okręt)
9. Profesor kierował (prace magisterskie)
10. Pilot sprawnie kierował (samolot)
11. Ojciec rządził (dom)
12. Marek sterował (kajak)
13. Dyrygent dyrygował (orkiestra)
14. Premier kieruje (prace rządu)
15. Bank rozporządza (nasze oszczędności)
16. Nauczyciele kierują (uczniowie)
17. Sekretarka rządzi (biuro)
18. Uczni kierują (prace badawcze)
19. Starsze rodzeństwo rządzi (młodsze rodzeństwo)
20. Dyletanci administrują (ta fabryka)

Uwaga: Powyższa funkcja narzędnika może być zastąpiona strukturą w stronie biernej.